

Айымньы аатын уус-уран суолтата

(А.С.Бродников поэзиятынан)

Төлөй орто оскуолатын
8 кылааһын үөрэнээччитэ
Григорьева Валерия.
Салайааччы: Попова Е.Е.

Үлэм көдүүһэ:

Аабааччы уус-уран айымньыны кытта билсиһиитэ кинигэ аатыттан сабалар. Үчүгэй аат кэннигэр «саһар» туох эрэ умсугутуулаах баарын билэ охсор баба санаа үөскүүр. Онон аат хаһан бабарар кэрэһит буолар.

Үлэм сыала:

А.С.Бродников хоһооннорун аатын уус-уран уратытын быһаарыы.

Соруктара:

- 1) А.С.Бродников хоһооннорун үөрэтии;
- 2) Хоһооннор ааттарын уус-уран суолтатын, форматын, тутулун наардаан ырытыы;
- 3) Суруйааччы поэзиятын ааттарын үгэһигэр уонна киһи быһыытынан уратытын быһаарыы.

Алексей Бродников - лирик-поэт

- Аабааччылар Алексей Бродниковы лирик-поэт быһыытынан билэллэр. Кини 1965с ССРС суруйааччыларын союзун чилиэнэ, коммунист. Хоһоонноро 1946 сылтан ыла сурунаалларга, хаһыаттарга бэчээттэнэллэр.
- Кинигэлэрэ: «Күөх чаранга», «Күөх суугун», «Сипсиэр», «Хочо хоһооно», «Этигэн хомус», «Куорсуннаах оноҕос», «Кулун туйаба», «Хоһооннор», «Кыырайа көт, кынаттаах атым», «Айылгы туонабар», «Үчүгэйиэн дойду сирэ!»
- Барыта уон биир хоһоон кинигэлээх. Олортон 150 хоһоонун аатын уус-уран суолтатын темаларынан, тутулунан, форманан, ньыманан уратыларын ырыттым, чинчийдим.

Хонооннор ааттарын темаларынан наардааһын

Сэри	Таптал	Айылба	Булт	Бэлиэ күннэр
«Сүгүрүйүү», «Бааһырыы», «Бинтиэпкэбэр», «Ветераннар» уо.д.а	«Таптыыр эбээт сүрэбим», «Сүрэбим», «Таптаатым», «Доһоруом кириэххэ муораба» уо.д.а	«Саас», «Харыйа», «Чаранмар», «Хайаба» уо.д.а	«Тордоххо», «Тууһут», «Булчут кутаата» уо.д.а	«Төрөөбүт күннэр», «Сага дьылга», «Ыһыахха», «Сыбаайбаба»

Поэт хонооннорун биэс сүрүн темаба араардым: сэри, таптал, айылба, булт, бэлиэ күннэр. Алексей Бродников поэзиятын, айар үлэтин темата баай, киэн. Сэри күчүмэбэй күннэригэр ыар, нүһэр тыллаах «Бааһырыы», «Бинтиэпкэбэр», оттон эйэлээх, налыччы, түс-бас кэмнэ «Ветераннар», «Сүгүрүйүү» диэн хонооннорун буйун-поэт суруйбута.

Кини истин иэйиитэ-таптал. Бу теманы поэт нарыннык хоһуйбута.

Баай дууһалаах поэт айылбаны кытта алтыһан үөскээбитэ, айылба туһунан хоноонноругар көстөр.

Маны таһынан байанайдаах булчут буолан, булт тематыгар суруйбут үгүс хонооннооҕо биллэр.

Ааба олорон, бэлиэ күннэ аналлаах үгүс хоноонноро, кини чугас дьонугар болҕомтолооҕо көстөр.

А.С.Бродников хоһооннорун аатын уратыта.

Олох уларыйытын көрдөрөр ааттар	Өрө көтөбүллүүлээх ааттар	Романтической ааттар
«Совет былааһа», «Алмаас», «Саҥа тракторга», «Саҥа отчут» уо.д.а.	«Үчүгэйиэн, алааспар», «Ырыабыныын көрсүү», «Үчүгэй да эбит», «Хотуурум миэнэ» уо.д.а.	«Таба хаамыах сэгэриэм», «Таптыыр эбээт сүрэбим», «Миигин саныр инигин» уо.д.а.

А.С.Бродников поэзиятыгар өрө көтөбүллүүлээх ааттар баһылылар: «Үчүгэйиэн алааспар», «Ырыабыныын көрсүү», «Үчүгэй да эбит», «Күүрэн кэллэ сүрэбим», «Хотуурум миэнэ» уо.д.а хоһооннору суруйталаабыта.

Саха литературатыгар 60-70сс. айымньыларга романтической ааттар дэлэйбиттэрэ биллэр. Онтон А.С.Бродников «Таба хаамыах сэгэриэм», «Таптыыр эбиэт сүрэбим» уо.д.а.

Олох уларыйытын көрдөрөр ааттарга, чачы да, олох, сайдыы, саҥа сүүрэн, олох уларыйыта сабыдыала көстөр. Холобура, «Совет былааһа», «Алмаас» уо.д.а хоһооннорун ааттыахха сөп. Онон айымньы суруллар кэмигэр олох сайдыыта буола турар уларыйылар улахан оруолу ооньуулар. Поэт дууһатын, санаатын, иэйиитин уратыта хоһооннорун ааттарыгар көстөр.

Хоһоон аатын тутулунан, сана чаастарынан араастара

Аат тыл	Ахсаан аат	Сэһэн этии	Ыйытар этии	Туһулуулаах этии
«Киһи», «Долгун», «Гитара», «Ырыа» уо.д.а.	«Үс төгүл бүүктээ»	«Үрдүк таас хайаба тахсыахпын баҕардым» уо.д.а.	«Кыраһыабай кимий?», «Хайдах этэй тойугун?» уо.д.а.	«Ынырабын доҕоруом, ынырабын» уо.д.а.

Поэт Алексей Бродников хоһооннорун ааттарын тутулунан наардаан көрдөххө, интэриэһинэй хартыына үөскүүр. Айымньы аатыгар саамай үгүстүк аат тыл туттуллар, тоҕо диэтэххэ, кылгас чопчу тыл күүстээх суолталаах. Холобура, «Сайын»... үгүс ааттары көрсүөххэ сөп.

Ахсаан ааты туттубутун бири эрэ буллум. Мантан көстөрүнэн, «үс» ахсаан аат туттуллубута мээнэбэ буолбатах. Хоһоон аата бүтүн этиинэн бэриллибитэ сэдэх буолбатах. Бүтүн сэһэн этиинэн бэриллибит ааттар үгүстүк көстөллөр. Маннык ааттар сүрүннээн айымньыны саҕалыыр, түмүктүүр оруллахтар. Онон манна айымньы кылгас ис хоһооно түмүллүбүт курдук буолар. Холобура, «Үрдүк таас хайаба тахсыахпын баҕардым», «Манна титирик үүнэр эбит уо.д.а.

Ыйытар этиинэн бэриллибит ааттар эмиэ көстөллөр. Холобура, «Кыраһыабай кимий?», «Хайдах этэй тойугун?»... Оно, сөптөөх ыйытыга эппиэти эрэйэр хоһоон ис хоһоонноҕо көстөр.

Туһулуулаах этии хоһоон аата буолбута ордук күүрээһиннээх буолар: «Ынырабын, доҕоруом, ынырабын»... Маннык хоһооннорго автор ааҕааччыны истин кэпсэтиигэ ынырар курдук. Хоһоон аатын тутулунан ылан көрдөххө, тутул хайдаһыттан ааҕааччы хоһоону ылынытыгар ураты суолталаах.

Майгыннаһар-хатыланар ааттаах хоһооннор.

«Саас» – «Саас»	«Өлүөнэ» – «Лена»
«Хайаба» – «Хайа үрдүгэр», «Уол ырыата» – «Ырыа»	«Охсооччу уол» - «Сага отчут» - «Отчут ырыата»
«Алааспар» - «Үчүгэйиэн алааспар»	«Күн» - «Күннээх сиргэ», «Суолга» – «Хотуур суола».

Алексей Бродников поэзиятыгар эмиэ абыйаба суох. Холобура, «Саас»- «Саас», «Өлүөнэ»- «Лена», «Хайаба»- «Хайа үрдүгэр», «Уол ырыата»- «Ырыа» уо.д.а. биир өйдөбуллээх хоһооннор дэлэйдэр.

Аат майгыннаһара, хатыланара мээнэбэ буолбатах.

Хатыланар ааттаах хоһоон олохтон ылыллыбыт түгэнтэн, сүрүн санааттан тутулуктаах буолуон сөп.

Хоһоон аатын формата.

Киһи аатынан	Быһаарыылаах аат тыл	Сир-дойду аатынан
«Өкүлүүн», «Татыйаана», «Раяба»	«Ойуһардаах», «Үлэһит ыччакка», «Уоттаах хоту сабаһтар»	«Чурапчыга», «Москваба», «Халыма устун», «Тааттаба», «Бүлүү»

Алексей Бродников поэзиятыгар, абыах да буоллар, киһи аатынан ааттаах хоһооннору буллум. Ол курдук, кэрэ анаардар ааттарынан ааттаах хоһооннор. Холобура, «Татыйаана», «Өкүлүүн», «Раяба» диэн. Поэт нарын иэйиитин, баба санаатын этэрин хоһуйан суруйбут.

Быһаарыылаах аат тылынан чопчулаан биэри үгүстүк көстөр: «Ойуһардаах куобах», «Кынаттаах үйэбэ» уо.д.а.

Хоһоонно даһаны сир-дойду аата киирэрэ көстөр: «Чурапчыга», «Тааттаба», «Халыма устун» уо.д.а. Манна хоһоон ис хоһоонугар сир-дойдуну ойуулааһын, айылбаба болҕомто күүһүрэрэ көстөр.

Онон хоһоон аатын форматын уратыта суруйааччы тус олоһун кытта ситимниир, айар үлэтин байытар.

Түмүк:

Саха литературоведениятыгар айымньы аатын үөрэтии прозаттан саҕаламмыта. Онтон поэзия айымньыларын ааттарын анаан- минээн үөрэтии Дьинэ, поэзия айымньыларын аатын ырытыы киэн, интэриэһинэй үлэ. Аакка баар-айымньы дьин кистэлэнэ. Онон бу тема литература наукатыгар инникитин анал чинчийэр үлэни эрэйэр.

Биһиги А.С.Бродников хоһооннорун үөрэтэн- сыымайданан баран, манньык түмүктэри онордубут:

1. А.С.Бродников хоһооннорун ааттарыгар саха норуотун олоҕор ханнык быһыы-майгы буолбута өтө көстөр. Лирическэй, өрө күүрүүлээх хоһооноро баһыйар өрүттээхтэр.
2. Аат айымньыга ылар уус-уран суолтата улахан, хоһоону ырытыыга, өйдүүргэ сүдү оруоллааҕа көстөр. Аат айымньы идеятын илдьэ сылдьар. А.С.Бродников аҕыйах хоһооно аата суох, үгүс хоһооно анал ааттаахтарын сэргээтим. Кини айар буочара, суруйар истиилэ уратылааҕа кэрэхсэбиллээх.
3. Поэт айымньыларын ааттара, киһи быһыытынан уйан дууһалааҕа, төрөөбүт дойдутугар бэриниилээбэ, айылҕаны сөбүлүүрү, амарах аҕа уонна ийэ тылын сүмэтин баһылаабыт суруйааччы буолара көстөр.

Биллэрин курдук, аат - айымньы ис хоһоонун сайдар киинэ. Онон айымньыны ырытыыны аатыттан саҕалыыр наадалаах.

Болџомтоџут иһин махтал.